МЗМП

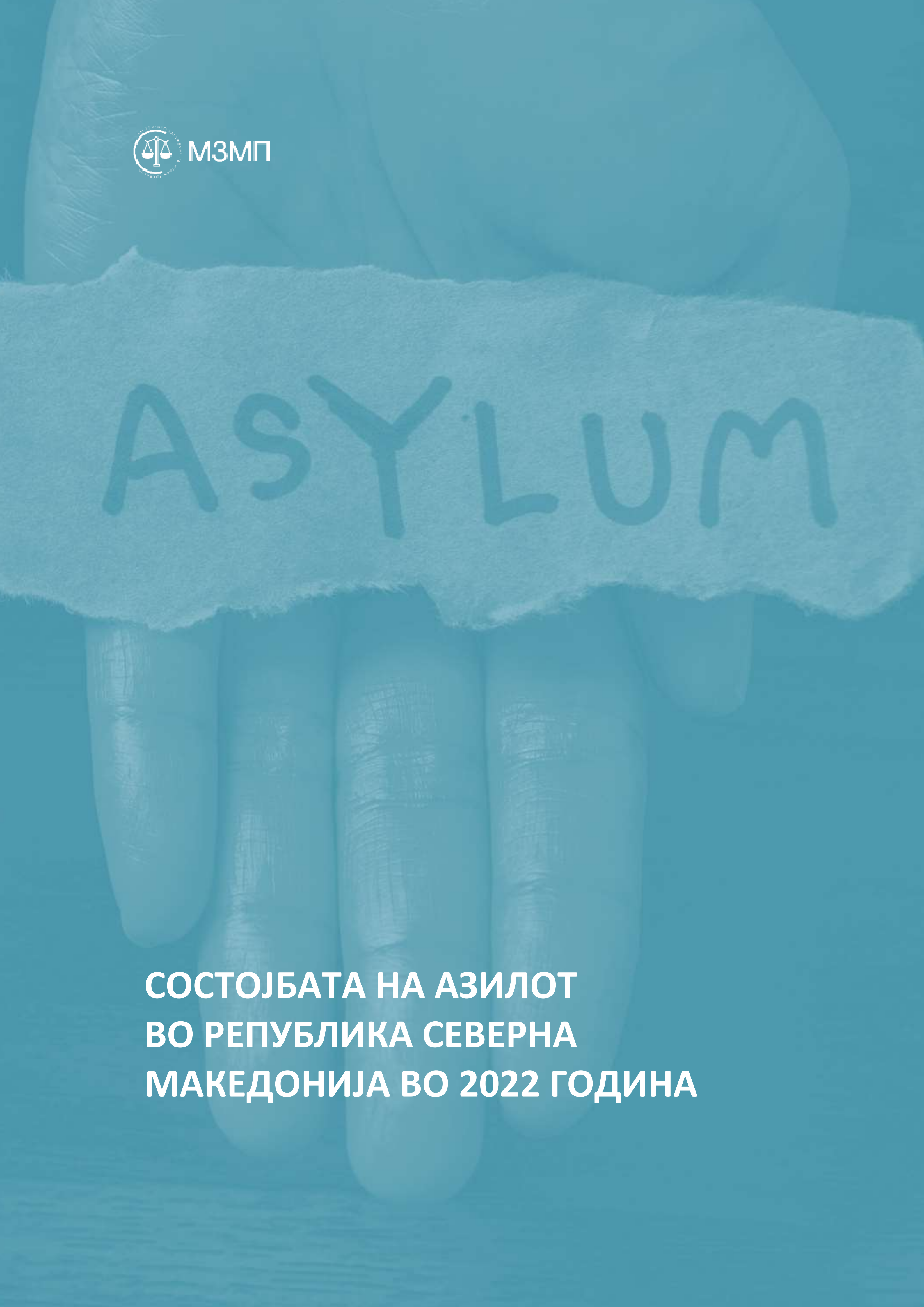

СОСТОЈБАТА НА АЗИЛОТ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО 2022 ГОДИНА

Состојбата на азилот во Република Северна Македонија во 2022 година

Издава:
Македонско здружение на млади правници

Уредник:
Зоран Дранговски

Автор:
Теодора Ќосева Костадиновска

CIP – Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

СОДРЖИНА

Листа со кратеници 4

ВОВЕД 6

КРАТОК ОСВРТ НА СОСТОЈБАТА ВО ЗЕМЈАТА 7

ПРИСТАП ДО ТЕРИТОРИЈА И ПРИНЦИП НА НЕВРАЌАЊЕ 10

ПРИСТАП ДО ПОСТАПКА 11

ПОСТАПКА ЗА АЗИЛ 13

- УПРАВНА ПОСТАПКА 13

ПРИФАТНИ И ТРАНЗИТНИ ЦЕНТРИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 17

УСЛОВИ ВО ТРАНЗИТНИТЕ ЦЕНТРИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 18

- ПРИФАТЕН ЦЕНТАР ЗА БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ 19

ЗАДРЖУВАЊЕ ОД ИМИГРАЦИСКИ ПРИЧИНИ 20

ИНТЕГРАЦИЈА 21

- РАНА ИНТЕГРАЦИЈА 21
- ИНТЕГРАЦИЈА НА БЕГАЛЦИТЕ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 21
- ИНТЕГРАЦИЈА НА БЕГАЛЦИТЕ ОД КОСОВСКАТА КРИЗА ОД 1999 ГОДИНА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 23

РАНЛИВИ КАТЕГОРИИ 24

- ДЕЦА 24

ПРЕПОРАКИ 26

- Пристап до територија 26
- Пристап до постапка 26
- Постапка за азил 26
- Ограничување на слободата на движење 27
- Задржување од имиграциски причини 28
- Рана интеграција 28
- Интеграција на лицата под меѓународна заштита 28
- Ранливи категории 29

Листа со скратеници

Висок комесар за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР)
Европска конвенција за човекови права (ЕКЧП)
Европска унија (ЕУ)
Европски суд за човекови права (ЕСЧП)
Единствен матичен број на граѓанинот (ЕМБГ)
Закон за азил и привремена заштита (ЗАПЗ)
Закон за меѓународна и привремена заштита (ЗМПЗ)
Закон за бесплатна правна помош (ЗБПП)
Закон за државјанство (ЗД)
Закон за кривична постапка (ЗКП)
Закон за општа управна постапка (ЗОУП)
Закон за управните спорови (ЗУС)
Интернационална организација за миграција (ИОМ)
Македонско здружение на млади правници (МЗМП)
Министерство за труд и социјална политика (МТСП)
Министерство за внатрешни работи (МВР)
Национален превентивен механизам (НПМ)
Непридружуван малолетник – дете-странец (НМДС)
Прифатен центар за баратели на азил – Визбегово (Прифатен центар)
Транзитен центар (ТЦ)
Република Северна Македонија (РСМ)
Роми, Ашкали и Египќани (РАЕ)
Сектор за азил (Секторот)
Центар за социјална работа (ЦСР)
Центар за управување со кризи (ЦУК)

Овој извештај претставува сеопфатен преглед на различните практики, политики и постапки во однос на системот на азил во Република Северна Македонија во 2022 година. Извештајот ги истакнува главните предизвици со кои се соочуваат барателите на азил и лицата под меѓународна заштита за време на постапката за азил и при остварување на другите права.

При изработката на овој документ беа користени: а) податоци прибавени при застапување на барателите на азил, бегалците и мигрантите, лицата под супсидијарна заштита и признаените бегалци во Република Северна Македонија, б) податоци прибавени при мониторинг на состојбата и постапувањето од страна на органите со мигрантите во транзитните центри кадешто МЗМП има достапни канцеларии како и при неделните посети во Прифатниот центар за странци, и в) податоци прибавени при присуството во канцеларијата во Прифатниот центар за баратели на азил во Скопје. Дополнително, за потребите на овој извештај беа прибавени информации од јавен карактер и беа искористени многубројни достапни извештаи и литература.

Оваа публикација е поддржана од страна на Претставништвото на УНХЦР во Северна Македонија. Мислењата и ставовите изразени во публикацијата се мислења на авторот и нужно не ги одразуваат официјалните ставови на УНХЦР.

UNHCR The UN Refugee Agency

ВОВЕД

Македонското здружение на млади правници (во понатамошниот текст МЗМП), поддржано од Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци при Обединетите нации во Скопје (во понатамошниот текст УНХЦР), континуирано го спроведува проектот за застапување и обезбедување на бесплатна правна помош на барателите на азил и лицата под меѓународна заштита во постапките пред домашните државни и судски органи. МЗМП повеќе од дванаесет години успешно работи во заштита на правата на овие лица, се грижи за нивно целосно остварување и редовно учествува во спроведување на постапките за азил, гарантирани согласно правните акти што важат на територијата на Република Северна Македонија.

Во своето работење МЗМП ги застапува барателите на азил кои доаѓаат од земјите од регионот и надвор од него, а кои ќе поднесат барање за азил во Република Северна Македонија (РСМ). МЗМП дава правен совет за поднесување на барањето за азил и постапката и пред поднесувањето на барањето за сите странци кои имаат намера да поднесат барање. По отворањето на Транзитните центри (ТЦ), и тоа на југ – Транзитниот центар Винојуг, а на север – Транзитниот центар Табановце, МЗМП има секојдневно присуство со свои простории во овие центри, кадешто ја следи состојбата, дава првичен совет и информација за постапката за азил, дава поддршка и насочува и посредува за оние лица кои сакаат да поднесат барање во постапката пред надлежните органи.

МЗМП има своја канцеларија и во Прифатниот центар за баратели на азил во Скопје, каде што со своето секојдневно присуство ги застапува барателите, врши правно советување и консултации, се грижи и посредува за прашања поврзани со нивните права што им припаѓаат како баратели на азил и постапки поврзани со нивниот статус. Исто така, МЗМП врши правно советување и ги застапува лицата под меѓународна заштита во сите постапки пред државните органи. Од април 2021 година, МЗМП повторно врши посета на Прифатниот центар за странци и обезбедува правна помош за дел од мигрантите сместени таму. Дополнително, во делокругот на своето работење МЗМП ги застапува и бегалците од Косовската криза од 1999 година, кои сè уште се во земјава и уживаат меѓународна заштита и врши правно асистирање во постапките поврзани со нивниот статус и правата што им припаѓаат.

Согласно искуството и практиката во обезбедување на бесплатна правна помош на барателите на азил и лицата под меѓународна заштита во земјава, МЗМП го подготви овој извештај преку кој се дава сеопфатна анализа на пристапот до постапката за азил, самата постапка за азил и постапувањето на надлежните органи, постапката за интеграција и (не)почитувањето на правата на засегнатите лица. Дополнително, преку овој извештај се прикажуваат и недостатоците во примената на домашните законски и подзаконски акти од областа на азилот, како и меѓународни документи усвоени согласно Уставот на РСМ. Преку ваков приказ се стремиме кон воспоставување на ефикасен систем за азил и интеграција на лицата под меѓународна заштита во кој во најголема мера ќе се почитуваат нивните загарантирани права. Во овој документ се прикажани реални примери, достапни податоци и препораки за надминување на одредени слабости и проблеми во системот за азил во РСМ.

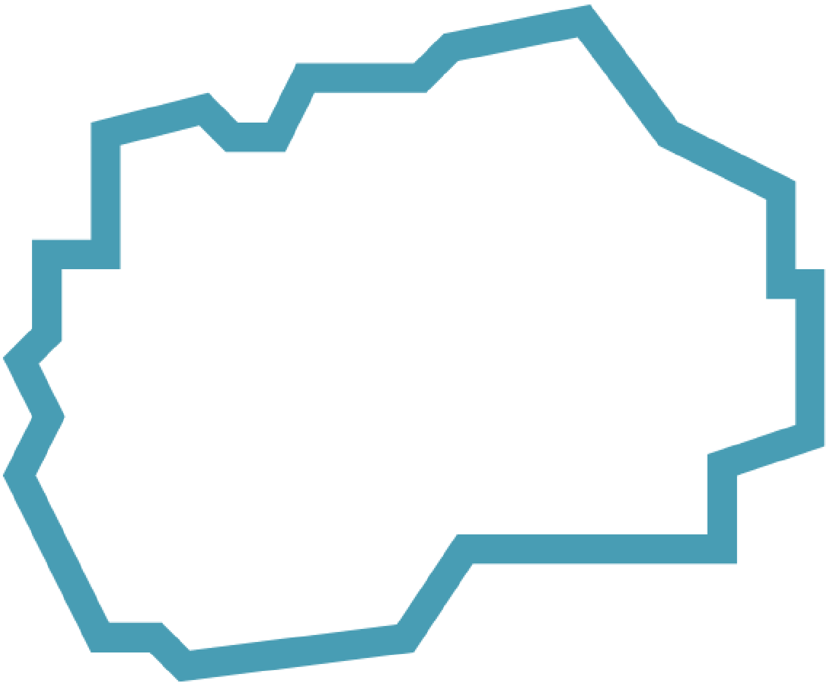

КРАТОК ОСВРТ НА СОСТОЈБАТА ВО ЗЕМЈАТА

Македонија е една од централните точки за транзит низ Балканската рута, кон крајните посакувани дестинации. Кризната состојба на дел од територијата на РСМ прогласена на 19-ти Август во 2015 година е сѐ уште во важност. Согласно истата, се основаа два привремени транзитни центри во непосредна близина на јужната и северната граница. Доживувајќи ја РСМ како транзит-земја, а не конечна дестинација, просечното време на задржување на бегалците во транзитните центри е неколку дена. Во 2022 година, завршија сите мерки поврзани со пандемијата на вирусот ковид-19 кои ги засегаа мигрантите и барателите на азил.

Во февруари започна инвазијата на Украина од страна на Русија, а конфликтот предизвика масовно раселување на повеќе од 8 милиони Украинци за само еден месец. На крај на 2022 година имаше вкупно 11,6 милиони раселени Украинци, вклучувајќи 5,9 милиони во нивната земја, и 5,7 милиони кои побегнале во соседните земји и пошироко.[1] Македонија остана единствена земја во регионот и во Европа што до крајот на 2022 не предвиде обезбедување на привремена заштита за сите Украинци согласно Законот за меѓународна и привремена заштита, како што тоа го сторија останатите земји, туку сите Украинци беа упатени да извадат дозвола за привремен престој од хуманитарни причини. Со оваа дозвола, Украинските бегалци всушност беа лишени од слободен пристап до секакви права и наидоа

[1] Global trends report 2022, UNHCR, https://www.unhcr.org/global-trends-report-2022

на многу предизвици. Пред се, не можеја да извадат дозвола за работа и да се вработат, не можеја слободно да ги запишат децата во училиште, немаа здравствено и социјално осигурување и друго. Украинците беа оставени сами на себе во цел процес, па затоа многу од нив за кратко време си заминаа. Покрај ваквата состојба, како во другите држави во Европа, многу малку од нив се одлучија да поднесат индивидуално барања за добивање статус на бегалец. Во 2022 година вкупно четири Украинци поднесоа барање за азил[2], а до октомври 358 Украинци добиле дозвола за привремен престој[3]. МЗМП понуди бесплатна правна помош на секој украинец кој имаше потреба да добие информации за статусната регулатива во земјата. Помошта ги опфати правата од социјална заштита, образование, работа, сместување и се што беше поврзано со нивниот престој и статус во земјава.

Транзитните центри Винојуг и Табановце останаа да функционираат како привремени центри без регулиран статус, како и лицата сместени во овие центри беа спроведувани без законски предвидена процедура и без да се востанови нивниот статус во земјава. Дополнително продолжи практиката на задржување на мигранти за целите на кривичните постапки односно како сведоци во тие постапки, иако тоа не претставува законски основ за задржување. Нивното незаконско ограничување од слобода не беше ревидирано од судија во најбрз можен рок и тие немаа можност да се пожалат на ваквото задржување. Помеѓу задржаните, имаше и деца и други ранливи категории на лица.

Оваа година продолжи практиката на неформално враќање на мигранти во земјите од каде што пристигаа, пред се Грција, помалку од Србија, надвор од законска постапка. Во 2022 нотирани се 24.134 случаи на лица вратени во Грција без исклучување на можноста во оваа бројка некое од лицата да се повторуваат. Видно е дека бројот е зголемен за разлика од 2021 кога имаше 16.877 такви враќања. Оваа практика се провлекува низ текот на годините и трае до ден-денес, а бројот на лица вратени во друга земја без спроведување и запазување на формалната законска постапка за враќање и почитување на договорите за реадмисија е значително висок. Иако голем дел од мигрантите биле затекнати и фатени на територијата на РСМ, државата овие случаи ги води како спречување на илегален влез на нејзина територија.

Во извештајниот период, барателите на азил сè уште не можеја да го користат правото на работа кое им следи согласно закон, доколку Секторот за азил не одлучил во рок од 9 месеци по нивното барање, бидејќи за регистрација во Агенцијата за вработување потребно е да имаат матичен број, а органите продолжија да одбиваат да издадат матичен број на баратели на азил и по многубројните интервенции на МЗМП, но и по интервенција на државни органи.[4] Со тоа, иако законската можност за работа постои, барателите не може да го уживаат ова право.

Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово (Прифатен центар) остана единствен центар во кој се сместуваат сите баратели на азил и тој е во надлежност на Министерството за труд и социјална политика (МТСП). Како исклучок, предвидена е можноста непридружувани деца под 12 години да бидат сместени во згрижувачки семејства, а секој барател може да биде и индивидуално сместен во приватно

---

[2] Всушност станува збор за едно поднесено барање за азил кое вклучуваше фамилија од 4 лица, а кои беа застапувани од страна на МЗМП.

[3] https://www.slobodnaevropa.mk/a/32070421.html

[4] Во допис испратен од Министерството за труд и социјална политика до МЗМП во која комуникација беше побарано решавање на прашањето за матичните броеви, МТСП одговори дека издало препорака за решавање на ова прашање и доделување на матичен број, упатено кон другите институции.

сместување на сопствен трошок со претходно одобрение од страна на МТСП. Во 2022 престана практиката на карантинско задржување на мигранти и баратели на азил.

Системот за заштита на децата, особено во поглед на сместувањето, остана нефункционален во однос на деца мигранти и баратели на азил кои се без родители или без родителска грижа. Децата продолжија да се држат во имиграциски притвор и како сведоци во постапка против криумчари или пак како жртви во постапка, а оваа година видно се намали и бројот на поднесени барања за азил од страна на старателите на непридружуваните деца со образложение дека тоа не било во нивен најдобар интерес, оставајќи ги надвор од системот за нивна грижа. Согласно Законот за социјална заштита5, освен згрижувачките семејства, треба да се земе предвид заштита и сместување во посебни станбени единици, мали групни домови или други форми на заштита. Ова особено во поглед на постарите деца, кои се во најголем број, но секогаш се сместуваат во прифатните/транзитните центри со сите други мигранти и баратели на азил, а дел од овие центри се од затворен тип и имаат услови што соодветствуваат на притвор, со што не се соодветно место за сместување на деца. Оттука, потребно е итно користење на алтернативи и функционирање на системот и механизмите достапни за заштита на деца. Со тоа би се избегнала оваа практика на нивно задржување во несоодветни услови и би се почитувал меѓународно-признаениот принцип дека ниедно дете не треба да биде задржано/притворено од имиграциски причини.

Во 2022 година, примената на Законот за бесплатна правна помош во делот на бесплатна правна помош за баратели на азил што треба да биде обезбедена од страна на државата четврта година по ред не се оствари во практиката. Со тоа, правната помош сѐ уште зависи од финансиката поддршка на меѓународните организации која истата ја обезбедуваат преку НВО.

Во 2022 исто така, сѐ уште не беше изнајдено крајно и системско решение за бегалците од косовската криза кои се во земјава повеќе од 22 години, иако во 2019 година на Глобалниот форум за бегалци, Македонија се заложи дека ќе го стори истото.

Продолжија дел од проблемите во постапката за регистрација со тоа што најголем дел од барателите на азил беа задолжени сами да одат до полициска станица оддалечена 20км од Прифатниот центар со цел да бидат дактилоскопирани. Дополнително, продолжи проблемот со немање на државно финансиран систем за преведувачки/толкувачки услуги во која било фаза од постапката за азил или за кој било јазик, а тоа претставува главен празнина во постапката за азил.

Во 2022 не беше признаен ниту еден бегалски статус[6], состојба која трае од 2016 година до моментот на подготовка на овој извештај. Најголем дел од барателите си заминуваа пред да биде спроведено интервјуто или пак пред донесување на одлука од страна на Секторот.

Од горенаведените причини, преку овој извештај се стремиме кон поттикнување на институциите за обезбедување на основните загарантирани права и процесни и материјални заштитни мерки на бегалците во РСМ.

[5] Закон за социјална заштита („Службен весник на РСМ“, бр. 104 од 23.05.2019 година).
[6] Во Северна Македонија последен бегалски статус е доделен во 2016 година.

ПРИСТАП ДО ТЕРИТОРИЈА И ПРИНЦИП НА НЕВРАЌАЊЕ

Принципот на невраќање, познат како *non-refoulement*, е еден од основните постулати како во меѓународното7, така и во домашното право8 во однос на постапување со бегалците и барателите на азил. Овој принцип ги штити лицата со статус на бегалец, но и сите оние на кои овој статус сè уште не им е формално признаен. **Во 2022 година, согласно податоци на МЗМП бројот на лица фатени и вратени во некоја од соседните држави изнесува 24.134 Во 2020 година, МЗМП регистрирало 29.706 случаи на враќање надвор од формалната постапка, а во 2021 година бројот на вакви враќања изнесуваше 16.877.**

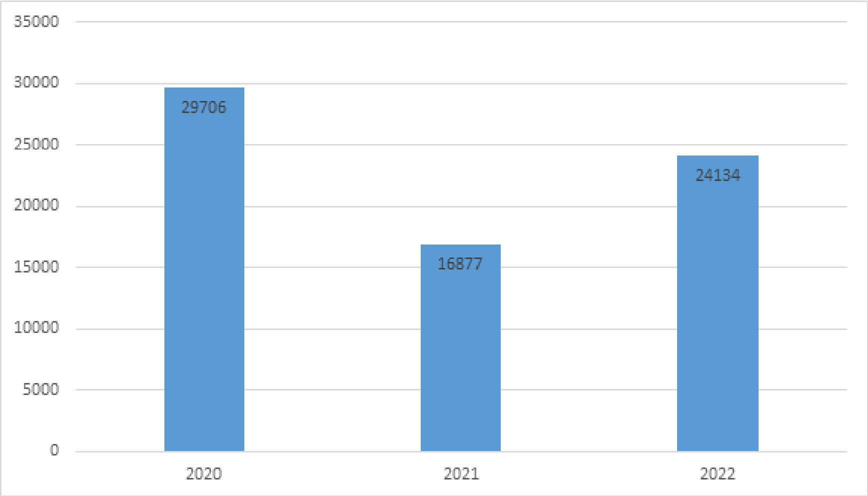

Лица вратени во Грција надвор од формална постапка

Оваа практика се провлекува низ текот на годините и трае до ден-денес, а бројот на лица вратени во друга земја без спроведување и запазување на формалната законска постапка за враќање и почитување на договорите за реадмисија е значително висок. Освен за лица фатени на јужната граница, во текот на годината е забележан тренд на лица кои беа фатени во близина на северната граница, а кои потоа беа спроведени до територијата на Грција надвор од формалната постапка. Уште повеќе, полицијата повремено вршеше превоз на лицата сместени во ТЦ Табановце до границата со Грција, каде што беа оставени на некои неофицијални точки. Најголем дел од овие лица искажаа намера да се вратат во Грција, но дел од нив, без процена за нивната состојба и против нивна волја, беа транспортирани заедно со другите во една група. Лицата првично беа регистрирани со нивните официјални податоци во ТЦ Табановце, но мал дел од нив беа спроведени без никаква регистрација.[9]

---

[7] Член 33 од Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година на Обединетите нации. Конвенцијата може да се најде на страната на Високиот комесар за бегалци при ОН: https://www.unhcr.org/3b66c2aa10.
[8] Член 14 од ЗМПЗ.
[9] Сите информации се прибирани директно од присуството на МЗМП во транзитните центри Табановце и Винојуг.

Од групата на лица фатени на територијата на РСМ, мал дел беа спроведени во Прифатниот центар за странци како сведоци во кривичните постапки против криумчарите, а по давање изјава, им беше дозволено да го напуштат центарот, најчесто преку поднесување на барање за азил.

Согласно решение по поднесено барање за информации од јавен карактер10 е наведено дека се спречени 27.394 обиди за илегални преминувања на државната граница со соседните земји, а на влезот во РСМ спречени се вкупно 24.776 лица[11].

Во 2022 година, МЗМП интервенираше во 22 различни случаи во насока на почитување на принципот на невраќање од страна на надлежните органи. Потребата од почитувањето на овој принцип беше укажана и пред Секторот за азил при спроведување на официјални интервјуа со баратели на азил.

Сите лица кои влегле на територија на РСМ, а со кои теренските правници на МЗМП имаат извршено разговор, истакнале дека не им било укажано за можноста за поднесување на барање на азил во државата од страна на полицијата и други органи. За дел од нив, со објаснување дека оствариле илегален влез во државата и без спроведување на индивидуална процена на случајот, полицијата недозволено ги враќа во Грција, без оглед што во земјава и понатаму има бегалци кои доаѓаат од воени подрачја и на кои им е потребна меѓународна заштита. Иако голем дел од мигрантите биле затекнати и фатени на територијата на РСМ, државата овие случаи ги води како спречување на илегален влез на нејзина територија.

Тоа што недостасува во овој дел е механизам за контрола и воспоставување на заштитни механизми со цел спречување на повреда на права на овие лица. Во извештајот на Европската комисија за Северна Македонија од 12.10.2022 година е наведено дека: *“Додека регистрацијата на мигрантите приведени во земјава продолжи на почетокот на 2021 година, недостатокот на соодветно сензитивно-заштитно профилирање .и упатување до национални заштитни механизми на сите лица кои се идентификувани дека имаат потреба од меѓународна заштита или имаат друга потребите за заштита, остануваат загриженост. Регистрацијата на мигрантите треба да се изврши на систематски начин и сензитивно-заштитно профилирањето треба да се подобри.”* Дополнително е наведено дека: *„Во отсуство на ефективни аранжмани за реадмисија со соседните земји, практиката на враќање на фатените мигранти надвор од законската и/или процедуралната рамка кон соседните земји продолжи и треба да се прекине како прашање на приоритет.“*12

ПРИСТАП ДО ПОСТАПКА

[10] Решение бр. 16.12-208/1 за одговор на барање за слободен пристап до бараната информација од МВР на РСМ.
[11] Решение број 16/12-1194/4 од 25.09.2023 година на МВР
[12] Извештај на Европска комисија за Северна Македонија од 12.10.2022 година, стр.43-44, достапен на: https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/North%20Macedonia%20Report%202022.pdf

ЗМПЗ детално ја уредува постапката за странец кој може да поднесе барање за признавање на правото на азил во РСМ. Притоа, истите лица можат да го сторат тоа на граничниот премин, во најблиската полициска станица, во Прифатниот центар за странци или во Секторот за азил.

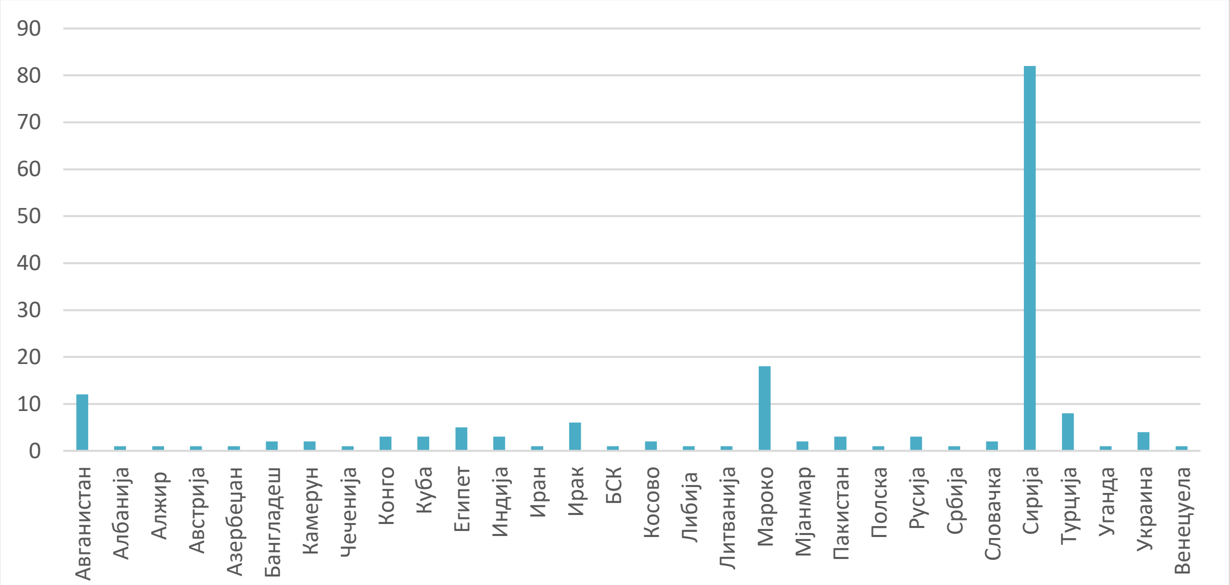

Поднесени барања за азил по земја на потекло (174)

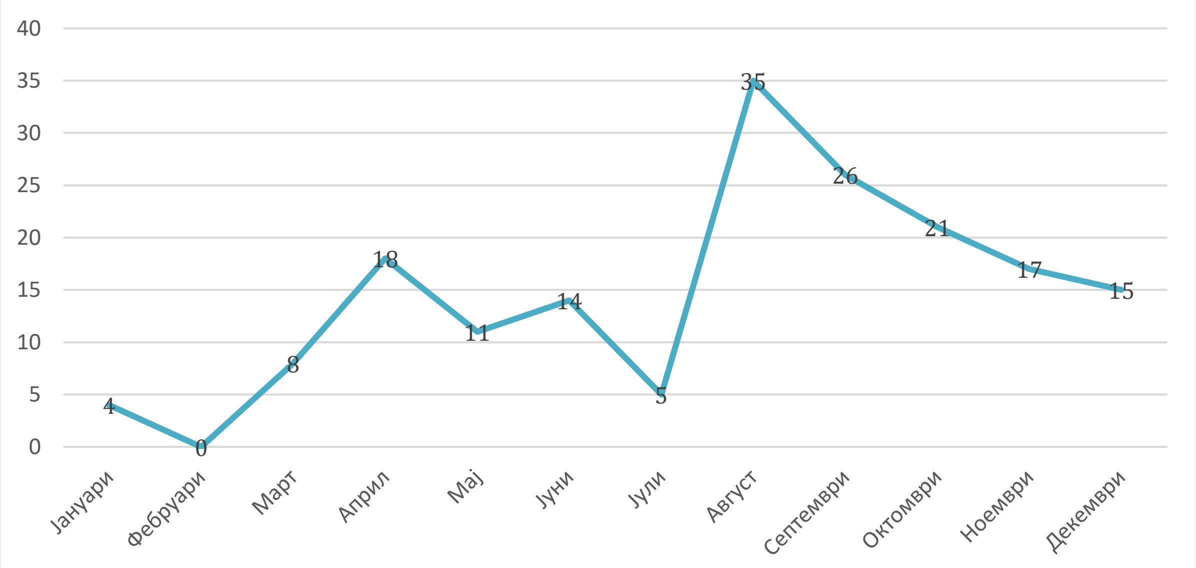

Поднесени барања за азил по месеци

Иако во 2022 година не беше официјално заведена намера за поднесување на барање за азил, во овој период имаше случаи во кои лицата усно искажуваа намера за поднесување на барање за азил, но нивното барање не беше процесирано поради оправдувања од технички причини или пак поради

проценка на полицискиот службеник дека барањето за азил не е основано за истото да биде поднесено. МЗМП соодветно реагираше до надлежните органи при ваквото постапување со цел овозможување непречен пристап до постапката за азил.

Поднесување на барање за лицата кои беа задржани како сведоци во ТЦ Винојуг беше овозможено откако лицата ќе дадат изјава пред јавен обвинител во постапката против криумчарите. Во одредени случаи беше забележано непотребно одложување на процесирање на барањето за признавање право на азил и одложување на процесот на транспорт до Прифатниот центар. Оправдувањето во некои случаи беше дека треба да дојде главниот полициски службеник за да ги процесира барањета односно истите да ги заведе и слично.

Главната причина за одложување на процесот за транспорт беше потребата од обезбедување возило за пренос на лицата, а со тоа дел од барателите беа држени во карантин и подолго од предвиденото поради овие причини. Некогаш полицијата чекаше да се формира поголема група на баратели за истите да ги пренесе до Прифатниот центар. За мигрантите сместени во Прифатниот центар за странци продолжи практиката на нивното задржување како сведоци во постапка, а можноста за поднесување на барање за азил им стои на располагање само по даден исказ пред јавниот обвинител.

ПОСТАПКА ЗА АЗИЛ

УПРАВНА ПОСТАПКА

Постапката за азил во РСМ почнува со поднесување барање за азил. Надлежен орган за спроведување на постапката за азил е Секторот за азил при МВР. Постапката е управна и едностепена, што значи дека при донесување решение од страна на Секторот не е дозволена жалба, туку барателот има право да поднесе тужба до Управниот суд. Во **2022 година, вкупно 174 лица поднесоа барање за азил во Северна Македонија и оваа година два случаи беа водени во итна постапка по поднесено барање за признавање право на азил.**

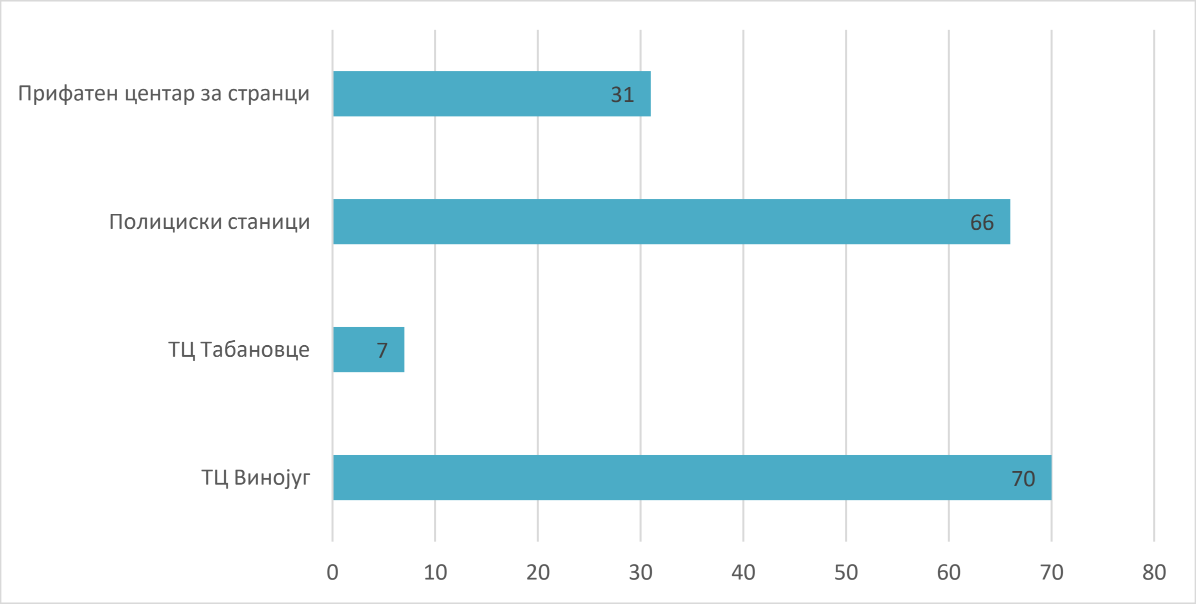

Поднесени барања за азил по место на поднесување

Пред пандемијата со корона вирусот, за барателите на азил беше овозможен директен контакт со претставници на Секторот за азил, и тоа секоја среда во Прифатниот центар. Во 2022 продолжи практиката на Секторот за азил со отсуство во Прифатниот центар. Меѓутоа, со цел непречено остварување на правата на барателите во однос на издавање акти и документи, издавање и продолжување на идентификациски исправи и друга комуникација, МЗМП секоја среда остваруваше посета во просториите на Секторот за азил и ги прибавуваше потребните документи за барателите, а потоа им ги предаваше во Прифатниот центар, каде што беа сместени најголем дел од нив. Сепак присуството на Секторот за азил е неопходно во центарот со цел да продолжи директната комуникација и разменување на информации со баратели на азил.

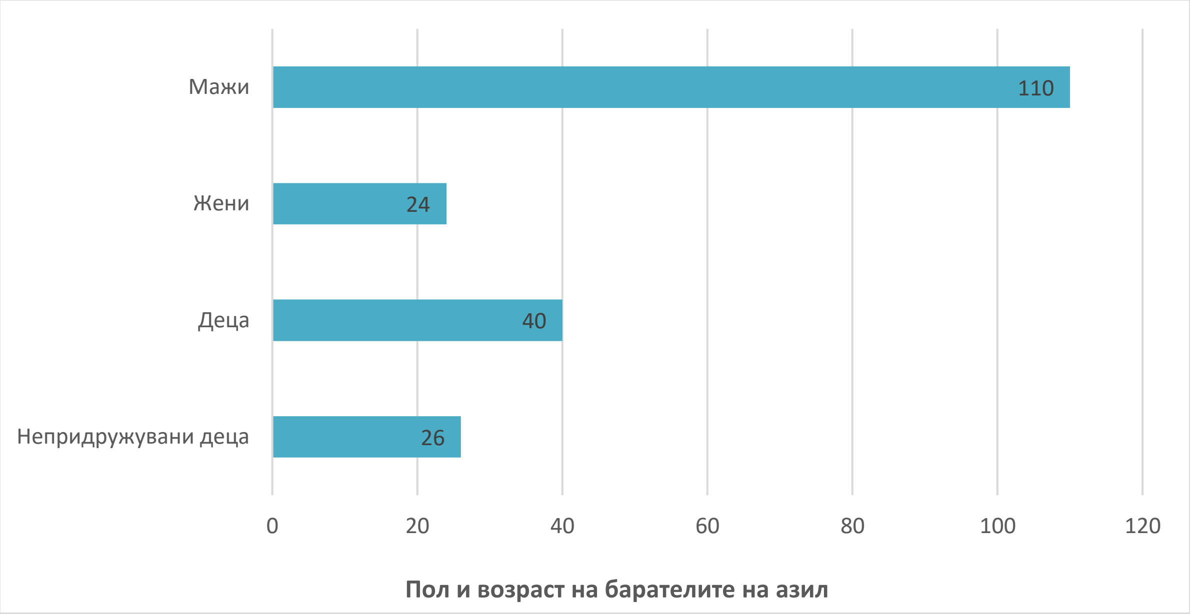

Во текот на годината, одржувањето на интервјуата продолжи да се спроведува онлајн во Прифатниот центар за баратели на азил со посредство на МЗМП. Во 2022 година вкупно се одржаа 12 интервјуа со баратели на азил. Просечно време од одржано интервју до носење одлука е 41 ден. Притоа, преведувачките услуги за потребите на интервјуто вообичаено се покриени од страна на УНХЦР и ангажирани од страна на МЗМП.

Исто така, при присуство на интервјуата од страна на правниците на МЗМП е забележано и укажано за употреба на наведувачки прашања и селективно заведување на изјавите на барателите на азил во записникот за разговорот. Во некои случаи е забележано поголемо присуство на прашања во однос на патувањето на барателот на азил отколку за стравот од прогон и состојбата во државата. Ова доведува до сериозна повреда на нивните права предвидени со позитивните прописи.

Во 2022 година, МЗМП прими 29 негативни одлуки (19 од нив за бегалците од косовската криза од 1999 година и 10 за нови баратели на азил). Истовремено, Секторот за азил донесе решенија за запирање на постапка за новите баратели на азил за 70 лица.

Решенијата со кои се одбиваа барањата за признавање право на азил останаа предизвик. Во процесот на одлучување по барањето на азил може да се забележи дека Секторот често обрнува внимание на техничките аспекти на барањето и на факти што не се релевантни при испитување едно барање за азил, а во некои случаи не врши суштинско и детално испитување на потребата за меѓународна заштита во земјава. Во тужбите поднесени против решенијата честопати се бара подобрување на образложенијата во одлуките, потребата Секторот да ги земе предвид релевантните изјави и факти за стравот од прогон и во однос на секое барање за азил точно да ги утврди фактите за поединечниот случај. Дополнително, во некои решенија при одлучувањето, образложенијата не содржат доволно утврдени факти за состојбата на барателот и доволно причини зошто некои од тврдењата не се прифатени и обратно. Оттука, МЗМП во некои случаи идентификува прекршување, бидејќи не беа земени предвид и не беа детално испитани ниту релевантни факти за земјата на потекло, ниту закони и прописи во земјата на потекло, како и релевантни изјави или документи за индивидуалните услови на барателот на азил.

Во декември 2019 година се одржа Глобалниот форум за бегалци во Женева, на кој Република Северна Македонија даде заложба дека ќе го зголеми капацитетот за заштита на барателите на азил и лицата под меѓународна заштита преку зајакнување на управувањето со случаи за азил со формирање на комплетна датабаза за поефективно спроведување на постапките.13 Меѓутоа, од дадената заложба до крајот на 2022 година, платформата за поефикасно спроведување на постапките сѐ уште не е ставена во употреба од страна на Секторот за азил.

ПОСТАПКА ПРЕД УПРАВНИТЕ СУДОВИ

По донесување решение од страна на Секторот, барателот има право да поднесе тужба до Управниот суд на РСМ. **Во 2022 година, од страна на МЗМП, а во име на барателите на азил и лицата под заштита, се поднесоа вкупно 24 тужби. Во истиот период Управниот суд има одлучено во 26 предмети, кои се однесуваат и на поднесени тужби во претходните години. Иако, согласно ЗМПЗ, постапката пред судот е итна, во просек, Управниот суд одлучува за 237 ден по поднесена тужба. Сепак, треба да се забележи дека оваа година постои поголема експедитивност во одлучувањето. Од вкупно 26 пресуди, Управниот суд донесе 4 позитивни и 22 негативни пресуди. Кога се зборува за позитивна пресуда, тоа значи дека решението на Секторот било поништено и предметот бил вратен на повторно одлучување. Во еден предмет оваа година УС ја прифати тужбата и одлучи дека ќе ја запре постапката, бидејќи барателот на азил ја имаше напуштено Северна Македонија. На крајот од 2022 година пред Управниот суд имаше вкупно 11 активни предмети.**

Од друга страна, на Вишиот управен суд му се потребни речиси 440 дена за да донесе одлука по жалба на пресуда од Управниот суд. МЗМП поднесе 22 жалби пред овој суд. Во текот на 2022 година Вишиот управен суд одлучил во 24 предмети за лица застапувани од МЗМП, од кои во 1 донел позитивна одлука, а во 23 негативна одлука. На крајот од 2022 година пред Вишиот управен суд имаше вкупно 22 активни предмети.

Генерално од сите пресуди може да се заклучи дека во постапките во кои управните судови одлучија позитивно, практиката продолжи со тоа што тие одлучија да го вратат предметот на повторно одлучување, а не да донесат мериторна одлука какошто е предвидено во законот, како и дека позитивните пресуди претежно беа донесени од технички причини.

Управниот суд продолжи со одржување на усни расправиво согласност со Законот за управни спорови и во постапките за азил. Во однос на постапките за лицата кои беа застапувани од МЗМП беа одржани вкупно осум усни расправи во постапките по новоподнесени барања за азил и девет расправии во постапките за лица со веќе признаена заштита за кои нивното право престанало со одлука на Секторот за азил (станува збор за бегалците од косовската криза од 1999 година).

Во најголемиот број случаи сепак управните судови го разгледуваат предметот од аспект на законитоста на одлуката, што може да се смета за правен и формален неуспех да се обезбеди меѓународна заштита при постоењето услови за нејзино обезбедување. Како недостаток, сѐ уште е

[13] Изјава на Светлана Гелева (директор за меѓународни односи и безбедносна соработка при Министерството за надворешни работи во РСМ) на Глобалниот форум на бегалци, Женева, 18.12.2019 година.

забележлива скудната примена на одлуките донесени од страна на ЕСЧП и ставовите на судот изразени во нив. Не е прифатливо тоа што судиите само во исклучителни ситуации ги користат пресудите на ЕСЧП како суштински коректив на системот и оттука не успеваат да развијат позитивна судска практика како механизам кон кој надлежните органи ќе се насочат кон целосно почитување на законодавството и внимателно ќе дејствуваат при преземање некое дејство14.

Дотолку повеќе, иако РСМ сѐ уште не е членка на Европската унија, сепак, согласно стремежите за влез и усогласувањето на домашните закони со правото на ЕУ, домашните судови треба да ги користат и одлуките на Европскиот суд на правдата во начинот на постапувањето и примена на правото на ЕУ, но и како водич за правно резонирање.

ПРИФАТНИ И ТРАНЗИТНИ ЦЕНТРИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Транзитните центри Винојуг и Табановце продолжија да функционираат и во 2022 година под контрола и управување на Центарот за управување со кризи (ЦУК). Центрите се сместени во близина на северната и на јужната граница на државата, онаму каде што е најчестиот недозволен влез на бегалците и мигранти во државата. Овие центри се наоѓаат на подрачје кадешто државата има прогласено кризна состојба, што се продолжува на секои шест месеци. Двата центра функционираат во насока на евидентирање на лицата кои транзитираат низ РСМ. Влезот во овие центри не е дефиниран и најчесто зависи од проценка на полицијата дали ќе им биде дозволен влез или не.

Она што и понатаму останува како нејасно прашање е начинот и постапката за прием во транзитните центри, статусот и типот на овие центри и статусот и положбата на лицата сместени во нив. Затоа, од особено значење е доколку статусот и постапувањето во центрите биде правно уредено и се донесе одреден акт, правилник за статусот на центрите и лицата или, пак, стандардни оперативни процедури за начинот на прием и нивно сместување, правата и обврските и слично. МЗМП неколкупати го има покренато ова прашање. Јавната установа „Прифатниот центар за баратели на азил“ во Скопје остана како единствена установа за сместување баратели на азил во земјава.

[14] Иако ЕСЧП не е „суд за азил“ и правото на азил не е директно предочено во ЕКЧП, сепак секоја земја-потписничка има обврска на сите лица што се наоѓаат на нејзина територија да им ги гарантира правата предвидени со ЕКЧП. Оттука, правата на сите граѓани се права и на барателите на азил, лицата под меѓународна заштита и мигрантите, па ЕСЧП има развиено одредена практика во поглед на оваа тематика низ годините.

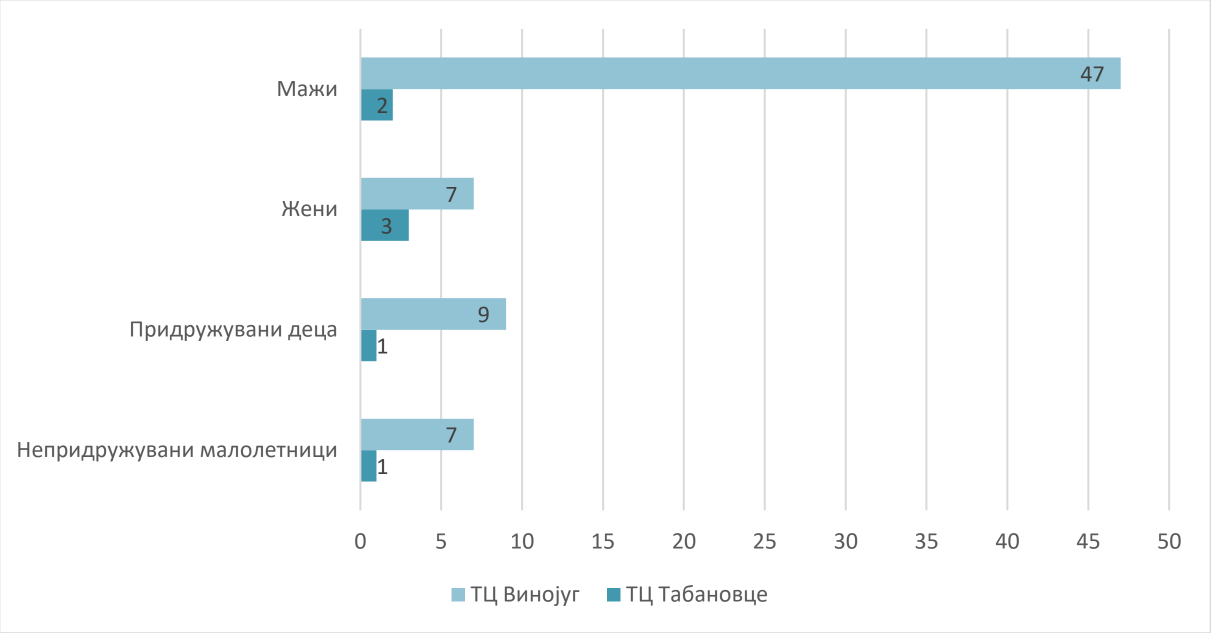

Полова структура на баратели на азил

УСЛОВИ ВО ТРАНЗИТНИТЕ ЦЕНТРИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

МЗМП, во текот на 2022 година, имаше присуство како во ТЦ Табановце, така и ТЦ Винојуг, обезбедувајќи бесплатна правна помош, како и информирање на присутните лица за правото и постапката за азил, асистирање при поднесување на барање и поддршка за остварување на правата на овие лица во постапката за азил.

Во 2022 година немаше промени во однос на условите во центарот за разлика од претходните години.15 Ова значи дека беа обезбедени основни услуги на лицата сместени во него, како што е храна, хигиенски материјали и пристап до здравствени услуги. Во овие центри имаше постојано присуство на лекар со определено работно време. За оние на кои им беше потребна медицинска помош и сместување во установа им беше овозможен превоз, сместување и соодветно лекување. Сепак, условите во центрите не се соодветни за сместување за подолг временски период, иако некои од мигрантите беа сместени и повеќе од еден месец.

Недостигаше присуство на психолог кој нуди психосоцијална помош на лицата сместени во овие центри, особено ранливите категории на луѓе. И понатаму децата кои престојуваат во овие центри не беа вклучени во формалното образование. Во центрите не беа достапни какви било рекреативни и окупациски активности за сместените лица, со исклучок на детското катче во ТЦ Винојуг во која се

[15] Повеќе за 2018, 2019 и 2020 година може да се погледне во извештајот за Состојбата на азилот во Република Северна Македонија достапен на македонски и англиски јазик на www.myla.org.mk.

спроведува неформално образование. Освен тоа што статусот на центрите не е формално регулиран, лицата сместени во ТЦ Винојуг немаат можност слободно да го напуштат центарот и де факто им е ограничена слободата на движење.

Помеѓу сите лица сместени во центарот имаше и непридружувани деца кои најчесто беа фатени во процесот на криумчарење и како ранлива категорија на лица се сместуваа во овој центар. Алтернативи на задржување деца од миграциски причини не беа употребени во текот на 2022 година, а со тоа децата немаа пристап до правата и услугите што треба да им бидат обезбедени. По сместувањето им беше назначен старател од Центарот за социјална работа, кој е должен да се грижи за најдобриот интерес на детето. Во 2022 година бројот на барања за азил поднесени во име на непридружуваните деца беше намален, бидејќи старателите проценија дека за дел од децата не беше во нивен интерес да биде поднесено барање за азил, оставајќи ги надвор од системот за заштите.

Во текот на 2022 година, еден старател беше назначен за сите деца сместени во овој центар и разговор беше извршен со поголем дел од нив. Меѓутоа, не беа преземени никакви посебни чекори со цел заштита на овие деца. Најчесто тие се препуштени сами на себе во нерегуларните мигрантски рути и сè уште немаа пристап до механизми за заштита што постојат за децата согласно Законот за социјална заштита и другите позитивни прописи во земјава.

Во ТЦ Табановце се регистрирани 2014 лица, а во ТЦ Винојуг биле регистрирани 1244 лица. Во 2022 година во ТЦ Табановце биле поднесени 7 барања за азил, а во истиот период во ТЦ Винојуг биле поднесени 70 барања за азил.

ПРИФАТЕН ЦЕНТАР ЗА БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ

Јавната установа за сместување лица баратели на азил Прифатен центар за баратели на азил – Визбегово е установа единствена од ваков вид, чијашто основна цел е сместување и згрижување на баратели за азил. За барателите сместени во центарот беа обезбедени три оброци на ден, секој ден во неделата. Сите баратели имаа пристап до лекар, кој беше присутен секој работен ден во неделата во определени часови од денот. Се вршеше редовна дезинфекција и чистење на просториите.

МЗМП имаше постојано присуство во овој центар и преку обезбедување на бесплатна правна помош вршеше правно советување и консултации, заштита на правата на барателите и застапување во текот на нивните постапки за азил. Преку секојдневна комуникација со барателите и реферирање на нивните потреби во центарот, нивните барања и поплаки беа исполнети и реализирани.

Во 2022 година, во центарот беа започнати повеќе активности за психолошка поддршка на барателите, извршување на разни активности и вежби, зголемување на степенот на анимирање и работа со децата и возрасните во центарот и слично. Во центарот на располагање беше и наставничка која работеше со децата за изучување на македонски јазик, како и за возрасните баратели на азил.

ЗАДРЖУВАЊЕ ОД ИМИГРАЦИСКИ ПРИЧИНИ

Во 2022 година, мигрантите продолжија да транзитираат преку РСМ, користејќи нерегуларни и криумчарски рути. Како одговор, задржувањето странци од имиграциски причини беше растечка појава, зголемувајќи ја загриженоста околу можни прекршувања на човековите права на странските државјани кои се задржани.16 Во 2022 година задржувањето се вршеше на три локации и тоа во Прифатен центар за странци, ПЦ Винојуг и ПЦ Табановце.

До крајот на годината, МЗМП изврши правно советување за постапката за азил на 5 мигранти задржани во ПЦ за странци. Во овој центар, најмногу мигранти беа задржани од Турција, Пакистан, Сирија и Авганистан.. За сите задржани лица беше донесено решение за задржување, но МЗМП нема податок дали некое од овие решенија е обжалено. Дел од задржаните лица во ПЦ за странци се жалеа дека соодветно не им биле објаснети нивните права ниту го разбирале јазикот кој што го зборувале надлежните институции. Во разговор со мал дел од нив, истакнаа дека воопшто не се запознаени што потпишале ниту пак некој им ги објаснил тие документи. И во 2022 година задржувањето од имиграциски причини сѐ уште се третираше како дел од административна процедура и истото не е ревидирано од судија и по одминување на 12 часа. Оваа година повторно беа задржани деца во центарот, за што во неколку наврати беше реагирано од страна на МЗМП. Од друга страна, алтернативни механизми за згрижување (како што се згрижувачки семејства, мали групни домови и слично) кои се пропишани со Законот за социјална заштита не се применуваат за децата странци, што воедно може да се смета и за дискриминација во третманот на децата по основ на нивниот статус.

Како главна причина за задржување повторно се појавува сведочењето во кривична постапка, иако согласно позитивните законски одредби и норми ова не претставува основа за задржување.

> Согласно информации прибавени преку поднесено барање за слободен пристап до информации од јавен карактер, во периодот од 1.1.2022 година до 31.12.2022 година вкупно 139 лица биле задржани во Прифатниот центар за странци во Скопје и на сите им била обезбедена правна помош.17 Во овој центар задржани се вкупно 7 деца од кои 5 биле без придружба, а воедно биле задржани 26 жени. Во 2022 година вкупно 168 баратели на азил поднеле барање, од кои 31 поднеле барање во Прифатниот центар за странци.Од друга страна, бројот на задржани лица во ТЦ Винојуг е многу поголем отколку во Прифатниот центар за странци и според статистиките на МЗМП тој изнесува 789 лица, од кои 77 се непридружувани деца. Просечно време на задржување на возрасни лица и на деца е 5 дена, а најдолго време на задржување во овој центар е 30 дена. На задржаните деца без придружба им беше навремено назначен старател. Во ТЦ Табановце вкупно 72 мигранти биле задржани од Јануари до крај на Септември.

---

[16] Во извештајот на Европската комисија за Северна Македонија за 2021 на страна 51 е наведено следното: „Продолжи произволното притворање на лицата приведени при нелегален премин на границата во прифатниот центар за странци во општина Гази Баба, со цел да се обезбеди нивно сведочење како сведоци во судските случаи против криумчарите. Вкупно 78 лица (37% од сите барања за азил) се приведени во центарот за странци во Гази Баба пред да бидат пуштени и примени во Прифатниот центар за баратели на азил во Визбегово.“

[17] Решение бр. 16.12-385/1 за одговор на барање за слободен пристап до бараната информација од Министерството за внатрешни работи на РСМ.

Дел од децата кои биле задржани во ПЦ за странци и транзитните центри биле сместени во соба заедно со други возрасни лица, што е недозволиво и спротивно на домашни и меѓународни стандарди за задржување деца.

ИНТЕГРАЦИЈА

РАНА ИНТЕГРАЦИЈА

Во ЗМПЗ се предвидени одредени права што им следуваат на барателите на азил, а кои го сочинуваат терминот рана интеграција. Пред сè, тоа се правото на образование, правото на работа и правото на социјална заштита. Член 61 од овој закон го гарантира и пристапот до достапни програми за рана интеграција. Стратегијата за интеграција на бегалци и странци во Република Македонија 2017-2027 на МТСП18 исто така говори за рана интеграција, но таа сè уште не е усвоена. Главните насоки за рана интеграција согласно оваа стратегија се изучувањето на македонскиот јазик и посетување на стручни обуки за зголемување на капацитетите за вработување на барателите на азил, бидејќи ова е од суштинско значење за одржлива интеграција. Предвидени се и курсеви за рана интеграција што обезбедуваат културна ориентација и информации за македонскиот начин на живот и за основите на домашното законодавство. Најважен сегмент од интеграцијата е образованието на децата и нивно запишување во редовно училиште. За ова повеќе станува збор во делот за деца бегалци и баратели на азил во овој извештај. Оваа година организирањето курсеви по македонски јазик, за деца и возрасни, како што е предвидено во стратегијата, не беше обезбедено од страна на државата како континуиран процес за интеграција на овие лица, туку истот беше поддржано од УНХЦР.

Правото на работа е едно од основните економски права на човекот признаено во сите меѓународни документи што ја регулираат оваа област. Ова право е предвидено и за барателите на азил во ЗМПЗ, но практиката на оневозможување на користење на ова право продолжи и во 2022 година. На барателите на азил сè уште не им се доделува матичен број и со тоа тие не можат да бидат препознаени во системот на Агенцијата за вработување на РСМ и оттука да имаат слободен пристап до пазар на труд.

ИНТЕГРАЦИЈА НА БЕГАЛЦИТЕ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Согласно предвиденото во член 67-75 од ЗМПЗ, признаените бегалци имаат исти права и должности како и македонските државјани, со исклучок на правото на глас, ангажирањето во професии каде што

[18] http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B5%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%86%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%80%202017.pdf

е пропишано со закон дека лицето треба да биде државјанин на РСМ или да подлежи на воена обврска. Тие можат да стекнат право на движен и недвижен имот, да бидат ангажирани во работен однос, да имаат право на социјална заштита, здравствена заштита, образование итн. Во согласност со член 77 и 78 од истиот закон, лицата што се под супсидијарна заштита се еднакви на државјаните во врска со остварувањето на правото на социјална заштита, здравствени услуги и сместување. Што се однесува до другите права, нивниот статус е еднаков со странците со дозвола за престој.

Процесот на локална интеграција е комплексен и постепен и опфаќа различни не само правни, економски, социјални туку и културни димензии, што во реалноста наметнуваат значителни побарувања и за поединецот и за општеството19. Во рамките на националната политика, процесот на интеграција е насочен само кон признати бегалци и лица под супсидијарна заштита, како и под одредени услови, други лица што имаат воспоставено блиски врски со македонски државјани и имаат регистрирано живеалиште. Ова значи дека откако еднаш ќе биде одлучено по барањето за азил и статусот е одобрен, локалната интеграција официјално може да почне.

Кон крајот на 2022 година, вкупниот број лица под супсидијарна заштита присутни во РСМ беше десет, а признаени бегалци нема уште од 2016та година кога беше доделен последниот бегалски статус. Овде станува збор за лица кои поднеле барање во изминатите години доаѓајќи од земји надвор од регионот. Затоа, кога се зборува за интеграција на бегалците, во најголем број од случаите станува збор за интеграција на бегалците од косовската криза од 1999 година поради нивното долгогодишно престојување во земјава како лица под меѓународна заштита. Од тие причини нивното искуство е најрелевантно кога се зборува за овој процес. Од досегашното искуство се забележува дека на лицата што не доаѓаат од слично говорно подрачје најголем проблем им претставува јазичната бариера и тие бараат, пред сè, да го научат македонскиот јазик. Во текот на 2022 година беа обезбедени часови по македонски јазик со поддршка на меѓународни организации.Исто така, лицата под заштита беа вклучени во државна програма за вработување преку Агенцијата за вработување на РСМ преку овозможување посета на курсеви. Меѓутоа, во текот на оваа година не постоеја официјални програми за изучување на македонскиот јазик обезбедени од страна на државата, што доведува до низа проблеми за овие лица, како што се пристапот до пазарот на труд, образование и остварување на другите права што им следуваат. Дополнително, не постојат системски решенија што би ги воделе лицата под заштита кон процесот на осамостојување и целосна интеграција во општеството.

Дополнително, овие лица се соочија со проблеми во однос на долготрајноста на постапката за исплатата на средства од страна на ЦСР за нивно домување, за што мора претходно да биде склучен договор за закуп за кој пак истиот да се склучи потребно е лицата под заштита сами да обезбедат средства за да се покрие киријата за првите месеци од престојот или пак за давање на капар на сопственикот. ЦСР мора да излезе на терен и да изврши увид на местото во кое лицата ќе престојуваат и потоа да донесе решение за надомест на трошоците за домување. Овие постапки се спори и не се доволно ефикасни, па се случува лицата под заштита да се наоѓаат во неповолна положба додека конечно не се реши прашањето за нивното сместување.

[19] За поцелосна слика за интеграцијата, МЗМП објави анализа за пристап до социјална заштита и натурализација, од 2016 година достапна на: https://myla.org.mk/wp-content/uploads/2016/09/ACCESS-TO-SOCIAL-PROTECTION-AND-NATURALIZATION-FOR-REFUGEES-AND-PERSONS-UNDER-SUBSIDIARY-PROTECTION-IN-THE-REPUBLIC-OF-MACEDONIA.pdf.

ИНТЕГРАЦИЈА НА БЕГАЛЦИТЕ ОД КОСОВСКАТА КРИЗА ОД 1999 ГОДИНА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Во 2022 година МЗМП застапуваше 302 бегалци кои побегнаа од Косово, првенствено Роми, Ашкали и Египќани (РАЕ) во РСМ. Заклучно со 2022 година, вкупно 11 лица се со статус на признаен бегалец, а 66 од нив се лица под супсидијарна заштита во земјава. Од друга страна, на вкупно 167 лица им е престанато правото на азил со конечна одлука, а на 49 постапката за азил им е во тек. **Последната бројка ги опфаќа оние на кои со решение од Секторот им престанало правото на азил, но нивниот предмет е во постапка по тужба или жалба пред управните органи и судови.**

Во својата дванаесетгодишна работа со косовските бегалци, МЗМП може да забележи дека преостанатите бегалци во земјава се во незавидна положба од причина што се присутни во РСМ повеќе од 22 години, без да бидат преземени активности од страна на државата за трајно решавање на нивното прашање. Околностите и состојбата во која се наоѓаат останува непроменета од претходните години.20 Како што може да се види од податоците, дел од нив сè уште се под заштита, а за дел од нив постапката за азил конечно е завршена или е во тек по донесено решение за престанок на правото на азил. За некои од нив постапките траат дури по четири или пет години до донесување на конечна одлука. Досега постоеле привремени/краткорочни солуции за регулирање на нивниот престој, но сето тоа зависело од случај до случај и во каква состојба се наоѓало конкретното лице.

Меѓутоа, остана висок бројот на лица што не можат да го регулираат престојот по други основи, најмногу поради неможноста да ја обезбедат потребната документација што им се бара од органите во РСМ, што во суштината укажува на тоа дека оставањето на работите на случајност не е трајно решение. Од тој аспект, клучно беше залагањето на Владата на РСМ дадено пред Обединетите нации на Глобалниот форум за бегалци дека државата ќе ја реши повеќегодишната состојба на преостанатите бегалци од Косово преку давање на долготраен правен статус во државата за сите што се квалификуваат. Но, во практиката не се преземаат никакви конкретни активности од страна на државата во однос на трајно решавање на нивниот правен статус, односно од сето тоа немаше видливи резултати. Кон крајот на 2021 година, МЗМП достави предлог кон Предлог Законот за измена на Законот за странците со цел вметнување на Косовските бегалци како посебна катергорија и регулирање на нивниот престој со добивање на постојан престој во земјава како едно трајно решение за оваа категорија лица согласно заложбата на државата.

Лицата со признаено право на азил во РСМ, особено бегалците од косовската криза од 1999 година, се соочуваат со различни пречки во текот на процесот на нивна интеграција, особено во постапките пред Управата за водење на матичните книги, Секторот за државјанство при МВР и Центрите за социјална работа (ЦСР). Генерално, најголем проблем е што органите во земјава им побаруваат документи што тие мораат да ги прибават од матичната земја на потекло, а која по правило не смеат да ја контактираат затоа што се под меѓународна заштита.21

---

[20] За претходните години, може да се погледне во извештаите за состојбата на азилот од 2018 и 2019 и посебно за 2020 година, достапни на www.myla.org.mk

[21] За проблемите поврзани со остварување на двете главни права – право на натурализација и право на социјална заштита преку кои е претставена интеграцијата во земјава може да се најдат повеќе податоци во изминатите извештаи на МЗМП за

РАНЛИВИ КАТЕГОРИИ

ДЕЦА

Согласно ЗМПЗ, малолетно лице е странец кој не навршил 18 години, а малолетно лице без придружба е странец кој не навршил 18 години, а пристигнува на територијата на РСМ без придружба на родител или старател, останал без таква придружба откако влегол на територијата на државата или за кое не постои ефективна грижа.22 Во овие две дефиниции може да се забележи дека не е испочитуван меѓународно-признаениот термин „дете“, што треба да се применува наместо малолетно лице или секој друг различен начин на изразување, а кој се користи наместо терминот дете.23

Децата бегалци и баратели на азил се една од ранливите категории лица на кои мора да им се посвети особено внимание. ЗМПЗ предвидува заштита на децата кои се придружувани од својот родител или старател, како и на оние што се без придружба. Во текот на 2022 година забележан е мал пораст на бројот на поднесени барања на азил од страна на старателите на непридружуваните деца, но ако се земе предвид вкупниот број на непридружувани деца мигранти, овој број е сепак значително мал. **Во 2019 година имало 94 деца баратели на азил без придружба, во 2020 година бројот се намалува на 19 деца баратели на азил без придружба. Во 2021 година овој број изнесува 14, а во 2022 година вкупно овој број изнесува 22 непридружувани деца баратели на азил Меѓутоа, она што загрижува е дека бројот на задржани деца од имиграциски причини е 138 деца24, од кои бројот на задржани деца без придружба е 80.** Сепак, МЗМП не може да потврди дали бројките се објективни поради фактот што не постои формална постапка во која се проценува возраста на детето. Сите деца се регистрирани како такви согласно нивната изјава.

Во некои случаи, по разговор со други баратели на азил, се утврдило дека некои деца намерно пријавуваат поголема возраст при регистрирање од страна на полицијата за да бидат вратени во Грција заедно со групата со која патуваат и да не бидат задржани попатно. Имено, ова е од причина што при контакт со непридружувано дете, согласно Стандардните оперативни процедури за постапување со непридружувани деца-странци25 и законските прописи, полицијата веднаш го известува ЦСР за преземање на следни чекори. За секое дете барател на азил без придружба беше поставен старател од страна на ЦСР, кој го поднесува барањето во негово име, земајќи ги предвид и полот на детето и неговите потреби. Задачата на старателот е да спроведе првична процена на ризик, да направи процена на потребите и да развие план за помош, адаптација и стабилизација. Сепак, поради динамичните миграциски движења ова не беше направено во секој случај на непридружувано дете од страна на старателите поставени во транзитните центри иако истото треба да се направи колку што е можно побрзо за децата да ја добијат потребната заштита, како и информации за нивните права во постапката

состојбата со азилот во Северна Македонија објавени на веб страната www.myla.org.mk, бидејќи проблемот останува идентичен како во претходните години.

[22] Член 2, точка 10 и 11 од ЗМПЗ.

[23] Погледни Конвенција за правата на детето на ОН од 1989 година, достапна на: https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text.

[24] Оваа бројка претставува вкупен број на задржани деца во Прифатниот центар за странци и во двата транзитни центри.

[25] Стандардни оперативни процедури за постапување со непридружувани деца-странци, Влада на Република Македонија, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, 2015 година, достапно на: http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/SOP-za-postapuvanje-so-nepridruzuvani-deca-stranci.pdf.

за азил. Понатаму, децата преку старателите или правните застапници од МЗМП ги истакнуваа своите потреби и интереси и тие беа проследувани до надлежните органи. МЗМП ги застапуваше сите непридружувани деца кои поднесоа барање за азил во текот на оваа година.

По донесување на Законот за основно образование, кон крајот на 2019 година децата баратели на азил добија можност да станат дел од формалното основно образование, иако сѐ уште не беа донесени наставни програми. Во 2022 година, вкупно три деца посетуваа редовна настава во училиште. Во Прифатниот центар децата имаа можност да работат со учителка во вид на дополнителна помош за изучување на школските предмети и за изучување на македонски јазик.
Клучен проблем остана оневозможеноста на децата сместени во транзитните центри да имаат пристап до редовни образовни и научни програми за да можат да се образуваат и да следат настава неопходна за нивниот развој.

Низ практиката, во изминатиот период имаше случаи кога непридружуваните деца се користеа за сведоци во кривична постапка против криумчарот. Согласно СОП за постапување со деца-странци, непридружувано дете не може да се користи како сведок во кривична постапка, со исклучок кога е единствениот сведок во таа кривична постапка: „НМДС треба да се користи како сведок само во исклучителни случаи, кога е тој единствениот сведок и не постојат други материјални докази во постапката против сторителите“.[26] **Сепак, со зголемувањето на бројот на децата, овие случаи правопропорционално растеа и децата сѐ повеќе се употребуваа како сведоци. Во 2022 бројот на задржани деца на сите локации (ПЦ за странци, ТЦ Винојуг и ТЦ Табановце) изнесува 138 што е алармантна појава и потребно е итно да се преземат мерки за заштита на правата на децата и употреба на алтернативите за згрижување, согласно Законот за социјална заштита. Задржување деца од миграциски причини во услови што заличуваат на притвор никогаш не е во нивен најдобар интерес.** По нивно сведочење, тие или се пуштаат од страна на полицијата или старателите во нивно име поднесуваат барање за азил и се сместуваат во Прифатниот центар. Во земјава сѐ уште не се најдени начини за следење на развојот и потребите на децата до степен во кој тие би останале овде поради фактот дека тие многу често веднаш ја напуштаат земјата, без да се процесираат нивните потреби и интереси. Оттука, потребен е механизам за заштита и контрола на децата и континуирана работа со нив што ќе воспостави систем на соработка и поддршка со цел заштита на нивниот најдобар интерес. Значително да се напомене е дека во 2022 година, продолжи практиката на старателите кои во најголем број од случаите проценија дека не е во најдобар интерес да се поднесе барање за азил во има на децата и истите беа неформално вратени во Грција без да бидат употребени одредени заштитни механизми во нивен најдобар интерес, туку истите беа вратени на нерегуларните мигрантски рути.

[26] Ибид., стр. 38.

ПРЕПОРАКИ

Пристап до територија

- Надлежните органи не смеат да вршат колективно враќање на мигрантите преку граница надвор од формалната постапка и треба да се прави индивидуална процена за секој случај, а особено да се земат предвид ранливите категории на мигранти.
- Надлежните органи во РСМ мораат да ја почитуваат правната постапка и одлуката за протерување во однос на враќањето на мигранти преку границата.
- Враќањето странци треба да се врши само во согласност со законите и постапката за реадмисија.

Пристап до постапка

- Барањата за азил мораат да бидат регистрирани без одложување во сите места предвидени со ЗМПЗ, како и непречено да се одвива процесот на регистрација и издавање на идентификациона исправа во законскиот рок.
- Постапката за пристап во транзитните центри мора да биде формална, како и регулирањето на правниот статус на лицата сместени во ТЦ.

Постапка за азил

- ⇨ Надлежните органи треба соодветно да ги процесираат и да ги оценуваат сите барања за признавање на правото на азил, притоа земајќи ги предвид релевантните извештаи за земјите на потекло на барателите на азил. МВР треба да почне со темелно разгледување на други не толку чести основи за прогон, а кои ја исполнуваат дефиницијата според Конвенцијата за статусот на бегалците.
- ⇨ При спроведување на постапката за секој индивидуален случај мораат да се почитуваат законски предвидените рокови.
- ⇨ Првостепениот орган е обврзан да ги почитува и да ги применува насоките дадени од судовите во нивните пресуди, што при одлучувањето утврдуваат дека постојат процесни и/или материјални неправилности во спроведувањето на постапката на азил. Од исклучителна важност е одлуките на ЕСЧП да се применуваат како извор на домашното право.
- ⇨ Законот за меѓународна и привремена заштита треба целосно да се синхронизира со директивите на ЕУ. Делумно транспонирање ставови од директивите може да доведе до сериозни повреди на правата на барателите на азил и бегалците.
- ⇨ Управните судови треба да ги утврдат клучните факти за донесување на правилна одлука на закажаните усни расправи.
- ⇨ Судовите се должни да ги почитуваат роковите предвидени со законите.
- ⇨ При донесување на пресудите домашните судови треба да ги земаат предвид ставовите изнесени во пресудите на ЕСЧП со цел комплетна заштита на правата на лицата од интерес, а одлуките на Европскиот суд на правдата да се земаат како определена насока и правно резонирање.

Ограничување на слободата на движење

- ⇨ Оваа мерка треба да се користи во краен и исклучителен случај и потребно е да се практикуваат нејзини алтернативи. Ограничувањето на слободата на движење не смее да биде арбитрарно.
- ⇨ Потребно е промена во ЗМПЗ со цел да постои судска ревизија на решенијата за ограничување на слободата на движење.

Задржување од имиграциски причини

- ➪ Притворањето од имиграциски причини треба да биде ревидирано од судија во рок од 12 часа од притворањето.
- ➪ Децата не смеат да бидат притворени од имиграциски причини.
- ➪ Мораат да се применуваат алтернативи на задржување согласно постоечката законска рамка.
- ➪ Итно треба да се престане со практиката на арбитрерно задржување на мигранти на незаконит начин.

Рана интеграција

- ➪ Треба да постои стратегија и програма за рана интеграција на барателите на азил.
- ➪ Најитно треба да се земе предвид потребата и да се создадат услови за определување на матичен број со започнување на постапката за азил со цел да се обезбеди пристап до права на барателите на азил, особено правото на работа, како и сите останати права во процесот на рана интеграција.
- ➪ Децата мигранти што се сместени во транзитните центри треба да бидат вклучени во формалното образование како барателите на азил.

Интеграција на лицата под меѓународна заштита

- ➪ Мора да се најде начин за долготрајно и конечно решавање на прашањето на косовските бегалци.
- ➪ При интеграција во РСМ надлежните органи не треба да бараат прибавување документи од земјата на потекло и контакт со таа земја.
- ➪ Итно треба да се промени одредбата во Законот за странци во која се дава можноста да се додели постојан престој доколку некое лице е непрекинито под меѓународна заштита повеќе од 5 години со отстранување на условот дека при губење на меѓународната заштита ќе се изгуби и постојаниот престој.

Ранливи категории

- Правата на децата и пристапот до механизми за заштита на децата треба да бидат достапни и да се почитуваат со цел да се обезбеди најдобриот интерес на детето во согласност со домашните и меѓународните правни акти и инструменти.
- Децата не смеат да бидат користени како сведоци во кривичните постапки и поради тоа да бидат задржувани.
- Правата загарантирани со Истанбулската конвенција треба да се аплицираат и во постапката за азил.
- Сексуалната ориентација треба да се разгледува како основа за прогон во практиката.